

CSÖKKENŐ NÉPESSÉGŰ TELEPÜLÉSEK FEJLESZ- TÉSI LEHETŐSÉGEI MAGYARORSZÁGON

DEVELOPEMENT OPPORTUNITIES OF SHRINKING SETTLEMENTS IN HUNGARY

VÖRÖS-TORMA KATALIN*

Abstract

Today the EU sources have high importance in the life and development of townships which highly influence the future of these. Our country has many settlement where the population density is low and it shows decreasing trend and also these can not take labour forces.

There are more EU sources for the small settlements in the 2014-2020 programming cycle. However there is the question: Can these townships prey on the opportunities? The 2014-2020 cycle did not improve the status of these townships so far. Some changes have happened, which eases the tender opportunities of small settlements but here and there it is more difficult compared to the cycle of 2007-2013. The status of these townships is deteriorated, according to statistical data. However the settlements which have decreasing population but have a better location also have more chance to development despite the declining population. There are some marginalized settlement which have no developmental opportunity. The small townships had lower chance to apply for a tender in the cycle of 2007-2013. It is confirmed by the result of the examination of the settlements of „Tabi járás” (Hungarian micro-region).

Keywords: population decline, EU sources, tender opportunity

1. Bevezetés

Magyarország településeinek 71 %-a csökkenő népességű, ami sok esetben komoly gondot és számos kihívást jelent az ország társadalma számára. A szakpolitika, közte kiemelten a területpolitika segítséget próbál nyújtani a problémák kezelésére. Ebben a tanulmányban arra keresem a választ általánosan és konkrétan is, hogy pályázati források elnyerését és felhasználást követően sikerül-e megállítani a településen a népességszám csökkenést.

A kutatás első lépése volt a demográfiai folyamatok szakirodalmi feltárása, ami elegendő ismeretet adott a fontosabb népesedési tendenciákról.

---

* PhD hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Földtudományi Doktori Iskola, Regionális Tudományi Tanszék

Ezek és a feldolgozott adatok alapján röviden bemutatom a hazai népesség-szám-változás fontosabb jellemzőit. A vizsgálathoz szükséges több éves népmozgalmi adatokat, a népesség összetételét mutató adatokat, az ingázási adatokat az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) adatbázisából gyűjtöttem ki. Az ország népesedési folyamatainak területi különbségeit térképen jelenítettem meg, amely megmutatja hol növekedett vagy éppen csökkent a népesség.

A korábbi és a 2014-2020-as európai uniós fejlesztési ciklus nagyban hozzájárul Magyarország településeinek fejlődési irányainak kialakításához, nagy lehetőségeket nyújtanak a különböző uniós források a gazdaság átalakításához. A szakirodalmi feltárás során összevettem a 2007-2013-as és a 2014-2020-as Európai Programozási ciklust, hogy mennyire változott meg a technikai megvalósítás. A megvalósult fejlesztések is hatással lehetnek, lehetnek a népesség számának változására, valamint a települések lakosság-száma befolyásolhatja az elnyerhető támogatások fajtáját és nagyságát.

Végül kiválasztottam egy területegységet, ahol összevettem a népesség-szám változás alapján kialakított településkategóriákat a 2007-2013-as programozási ciklusban megvalósult pályázatok adataival. A kiválasztás alapja az volt, hogy olyan térséget találjak, ahol van rálátásom a 2014-2020-as időszakban tervezett pályázatokra is. Így esett a választásom a Tabi járásra.

2. Demográfiai folyamatok Magyarországon

A kutatás fontos részét képezi a népesség számának változásával kapcsolatos folyamatok vizsgálata, amelynek megértéséhez a népesség demográfiai jellemzőinek megismerése, bemutatása szükséges. A téma szempontjából a népességszám alakulásának vizsgálatához 1870-es évekig kell visszanyúlni, hogy az országban milyen társadalmi folyamatok zajlottak le korábban, és milyen folyamatok előzték meg a jelenkori eseményeket. Bajmócy Péter (2000) 1870-től három népesedési szakaszt különít el. Az első szakaszban a népesség majdnem a duplájára növekedett, a második szakaszt mérsékelt növekedés, stagnálás jellemez. A harmadik szakaszban a népesség csökkenése megkezdődött és ez napjainkban is tartó folyamat. Az ország egész területén – kivéve a Budapesti agglomerációt – a népesség fogyás a főbb jellemző tendencia.

A népesedési folyamatok alakulásának egyik alapjellemezője a természetes szaporodás vagy fogyás, amely az élveszületések és a halálozások különbsége (KSH fogalmak). Magyarországon 1981 óta a természetes fogyás figyelhető meg-(Perczel 2003), aminek következtében 2010-ben 10 millió fő alá csökkent a népesség. A lakosság csökkenésének oka a termékenység

csökkenése. A népesedési folyamatok alakulásának másik alapjellemzője a vándorlás. A vándorlás, más néven migráció, a térbeli mobilitás egyik formája. Állandó vándorlásnak számít, ha valaki az állandó lakhelyét megváltoztatja, míg ideiglenes vándorlás alatt az új ideiglenes lakóhelyre való bejelentkezést és a korábbi ideiglenes lakóhely feladását értjük. A vándorlás lehet a település határon belüli is, de az nem minősül vándorlásnak. A belső állandó és az ideiglenes vándorlásról folyamatosan gyűjtenek adatokat (Андорка 2006). Az odavándorlási és az elvándorlási arányszám különbsége a vándorlási egyenleg. Ez megmutatja, hogy az adott település népessége az adott évben nőtt vagy csökkent a belső vándorlás következtében.

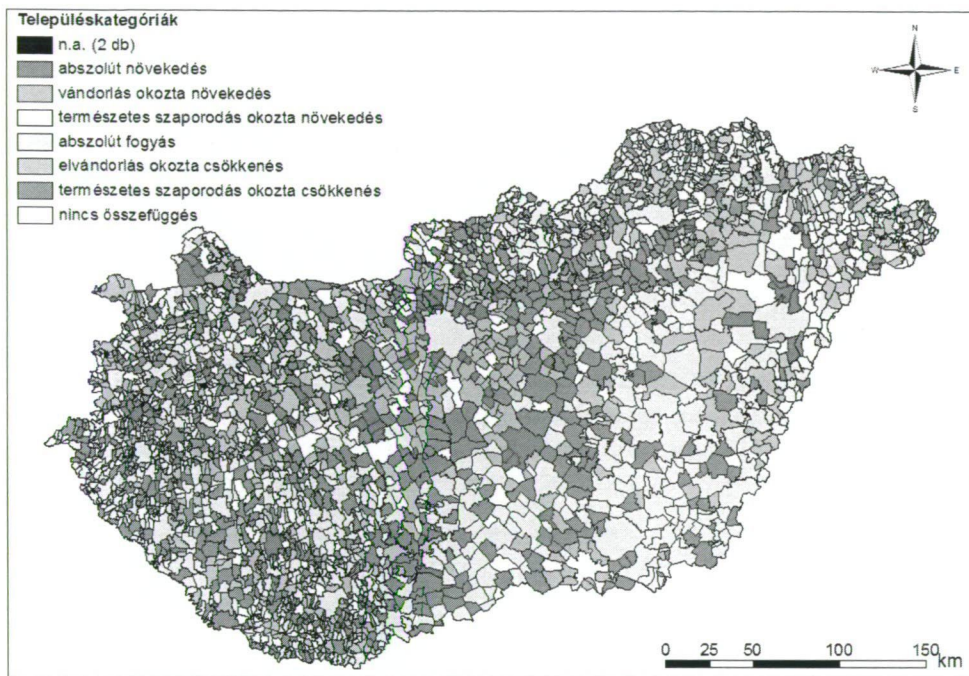
3. Települések népességszám-változása

A népesedési folyamatok az ország különböző részein eltérő módon alakulnak, aminek hátterében számos folyamat húzódik. A folyamatok feltárásában a statisztikai adatok elemzése nyújt segítséget. Egy korábbi kutatásban elkészült Magyarország településeinek csoportosítása 3 mutató alapján: népességszám-változás 2000-2013 között, vándorlási különbözet 2000-2013 között és a természetes szaporodás illetve fogyás különbsége 2000-2013 között (Vörös-Torma 2016). Ezek alapján 6 csoport különíthető el. A beosztás az 1. ábrán látható.

A megyeszékhelyek közül csak Kecskemét és Nyíregyháza népessége növekszik, a többi esetében csökkenés tapasztalható. A legnagyobb növekedést Érd, Szigetszentmiklós, Dunakeszi, Hajdúhadház, Kistarcsa és Kerepes éri el ebben az időszakban. Az is észrevehető az adatokból, hogy az első tíz legnagyobb népességnövekedéssel rendelkező település közül hét szétválik a későbbiekben, amely hatással lehet a település jelenlegi kategóriába való besorolására. A legnagyobb népesség növekedést birtokló települések többsége a Budapesti agglomerációhoz tartozik, ami mutatja azt, hogy Budapest népessége folyamatosan csökken és öregszik az agglomeráció javára. A települések népesség csökkenését tekintve az első 30 település között 15 megyeszékhely szerepel. A keleti országrészben csökken azoknak a településeknek a száma, ahol a természetes szaporodás miatt növekszik a népesség. Ez a folyamat leginkább a roma lakosságú településeken volt jellemző. Északnyugat-Magyarország területén növekszik azon települések száma, ahol a nagyarányú odavándorláshoz természetes szaporodás társul. A térség korszerkezete fiatalosabb az országos átlagnál, amit a sok fiatal munkavállaló odaköltözése eredményez. Az Alföld északi részén valamint Észak-Magyarországon jellemző az elvándorlás, de a két térségben csökken az abszolút fogyás kategóriába tartozó települések száma. Ebben az időszakban a legnagyobb

csökkenés Budapesten volt tapasztalható, majd Miskolc és Salgótarján köré, ahol az ipari szerkezetváltás és a gazdasági válság is éreztette hatását.

1. ábra: Magyarország településkategóriái (2000-2013)
Figure 1. Categories of settlements in Hungary (2000-2013)

Adatok forrása: TeIR

A települések jogállása szerinti népességszám-változás esetében kiderül, hogy a városok népessége nagy arányban lecsökkent az 1990-től 2013-ig eltelt időszakban. Leginkább a reprodukció miatt fontos fiatal réteg költözik ki a városból, míg az idősebb lakosság ott marad. A legfőbb ok az egzisztencia valamint a nyugodt és egészséges környezetben való családalapítás. Ez leginkább a fővárosban jelentkezik, ahol a népesség csökkenés majdnem ugyanakkora, mint a városok vagy a községek csökkenése. A községek esetében pedig elmondható, hogy összességében a népességük növekszik, de ennek eloszlása nem egyenletes az ország területén, amely számos problémát okoz térségi szinten.

4. Kistelepülések demográfiai folyamatai

A kistelepülések meghatározása a lakónépesség számával függ össze. Több kutató is definiálta, lehatárolta már a kistelepülés fogalmát és további

kategóriákra bontják. Általában az 500 főnél kisebb lélekszámúakat aprófalvaknak, az 500 és 999 fő közöttieket kislefaknak nevezik, bár a szakirodalom nem teljesen egységes ebben a tekintetben. A kutatók hol 500 főnél, hol pedig 1000 főnél határozzák meg a kistelepülések határát. A központi Statisztikai Hivatal 1000 fő alatti településeket sorolja a kistelepülések kategóriába (Végh 2009). Jelen tanulmányban az 500 főnél nem népesebb településeket értem kistelepülések alatt, a vizsgálat ezen településekre terjed ki.

Magyarország településeinek 33,7%-a 500 fő alatti település. A népességszám változása alapján az 500 fő alatti települések 86,7%-ában csökken a lakosságszám a természetes fogyás, az elvándorlás vagy ezek együttes hatása miatt. A települések népességének csökkenése az alacsonyabb lélekszámú településeken nagyobb arányú. A kistelepüléseken számos probléma merül fel, amelyek egymásból következnek és erősítik egymást. A települések nem elég „népesek” ahhoz, hogy az alapellátást nyújtó intézményeket helyben gazdaságosan működtetni tudják. Azokon a településeken, ahol nincs óvoda, nincs iskola, nincs munkalehetőség sem a településen belül, sem pedig könnyen elérhető távolságban, ott a népesség – főként a fiatalok elvándorlása miatt – folyamatosan fogy, amely további problémákat generál az érintett településeken. A települések lakosságának öregedésével a lakosság tovább csökken.

A lakosság számát az önkormányzati fejlesztések is befolyásolhatják. Ugyanakkor a kistelepülési önkormányzatok gazdálkodására alapvetően nem a méretük, a népességszámuk van hatással, sokkal inkább a népesség korösszetétele, a település földrajzi fekvése, az ipar közelsége, a munkahelyek megléte, az idegenforgalom jelenléte vagy éppen ezek hiánya (Végh 2009). A kistelepülési önkormányzatok fejlesztési lehetőségeikben erősen differenciáltak. A különbségek megmutatkoznak mind a társadalmi megújulás, mind a gazdasági fejlesztések, mind a pályázati lehetőségek terén is.

5. Az Európai Unió forrásainak elérhetősége

2004-ben az Európai Unióhoz való csatlakozást követően számos pályázati lehetőség és forrás nyílt meg Magyarország számára, ezenkívül a hazai források is megmaradtak, bár nagyságuk elenyésző. Az Európai Unió regionális politikája alapvető célként a fejlődésben elmaradott területek felzárkóztatását, illetve strukturális átalakításukat jelöli meg a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése érdekében (Szabó 2003). A 2014-2020-ig terjedő időszakban 11 pontban foglalták össze a fejlesztési elképzeléseket, és a jelenlegi Európa 2020 stratégia középpontjában pedig öt ambiciózus célkitűzés áll, amelyek a foglal-

kozzatással, a kutatással, az oktatással, a szegénység csökkentésével és az éghajlatváltozással/energiaüggyel kapcsolatosak. A kistelepülések szempontjából legfontosabbak a foglalkoztatással és a szegénység csökkentésével kapcsolatos intézkedések, valamint az oktatás is.

Magyarország tekintetében a fejlesztési elképzeléseket a Partnerségi Megállapodás tartalmazza a 2014-2020-as időszakra, amely megfelel az Európai Unió fejlesztési politikájában megfogalmazott 11 pontnak. Hazánkban az előző hét éves ciklustól eltérően alacsonyabb területi szinten határozhatják meg a fejlesztési források elosztását, így a fejlesztési források célzottabban érkezhetnek egyes térségek fejlődésének elősegítésére. A megyei tervezés során törekvés van a valós térségi decentralizációra, a helyi gazdasági rendszerek visszaállítására, a területileg érintett szereplők bevonására. A szakpolitikák végrehajtásának egyszerűsítése, összpontosítás az eredményekre és a feltételrendszer fokozott alkalmazásának elérése a cél, erre utal az is, hogy 7 Operatív Program került benyújtásra. A támogatás nagyságát tekintve, Magyarországra nagyobb összegű támogatás érkezik, mint 2007-2013-as időszakban. Célja, hogy a korábbi évekkel ellentétben az oktatási, a kutatási és az innovációs beruházások hatékonyabb, fenntarthatóbb felhasználását segítse elő.

Jelen kutatás szempontjából az is fontos, hogy Magyarország jelentős mértékben részesül a következő hét évben az agrárpolitikai, vidékfejlesztési célokra fordítható támogatásokból is. A kistelepülések próbálnak minden pályázati lehetőséget megragadni, hogy a működésükhöz szükséges forrásaikat ki tudják egészíteni és fejlesztési célú terveiket megvalósíthassák, mert forráshiányban szenvednek, amely a korábbi évekre is igaz volt. A Vidékfejlesztési Operatív Program (2016) támogatandó prioritásai:

- Tudásátadás és innováció ösztönzése a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki térségekben;
- A mezőgazdaság versenyképességének, és életképességének fokozása, innovatív mezőgazdasági technológiák és fenntartható erdőgazdálkodás biztosítása;
- Élelmiszerláncok szervezésének előmozdítása, beleértve a feldolgozást és a mezőgazdasági termékek marketingjét, továbbá állatjólét és kockázatkezelés a mezőgazdaságban;
- A mezőgazdasággal és az erdészettel kapcsolatos ökoszisztémák helyreállítása, megőrzése és javítása;
- Az erőforrás-hatékonyság előmozdítása és az áttérés támogatása az alacsony szén-dioxid kibocsátású, valamint az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdaságra a mezőgazdasági, élelmiszeripari és erdészeti ágazatokban;

- A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés a vidéki területeken.

5.1. A 2007-2013-as és a 2014-2020-as időszak összehasonlítása

A 2007-2013-as időszak volt az első teljes 7 éves programozási ciklus Magyarországon, amely a korábbi évek tapasztalataira épült. Az elnyert támogatási összegek folyósítása jórészt megtörtént. A ciklus zárását többen is értékelték, amely az időszak forrásainak elnyerésével, felhasználásával, elszámolhatóságával és egyéb folyamatok elemzésével volt kapcsolatos.

Rechnitzer János (2007) a 2002-2006-os időszakot elemezte 309 db mintából álló reprezentatív felmérés (5 településfejlesztéssel kapcsolatos kérdés) alapján. A mintában szereplő települések 97%-a nyújtott be támogatási kérelmet és a benyújtott pályázatok közel 70%-a részesült támogatásban (de azt nem tudjuk, hogy milyen nagyságú települést érintett), a többi elutasításra került különböző okok miatt. Ilyen volt például a határidő elmulasztása, a formai és tartalmi hibák vagy éppen nem feleltek meg a kiírásban szereplő feltételeknek. A 309 település 0,3%-a szerint nincs szükség pályázati forrásra, és 1%-uk szerint bonyolult volt a pályázati rendszer. A ciklus zárását követően számos negatív tapasztalatot foglalmaztak meg a pályázók és a pályázatok ügyintézésével foglalkozók. Például az adminisztrációs terhek csökkentésére, átláthatóbb szabályozásra lenne szükség, a pályázati lehetőségről több információt kellene biztosítani. Ezek a tapasztalatok nem különböztek a 2007-2013-as időszak lezárását követő tapasztalatoktól. Perger Éva (2010) azt állapította meg, hogy a 2007-2013-as tervezési ciklusban túlzott központosítás figyelhető meg, aminek következtében napi politikai ráhatás miatt akadályozták a források hatékony és eredményes felhasználását. Nem voltak meg az uniós programmenedzsment mellett a hazai célokhoz illeszkedő stratégiai menedzsment keretei, melynek hiányában nem működhetett egy erős koordinációs és ellenőrzési mechanizmus a tervezéstől a végrehajtáson át, valamint az ágazati és területi szereplők nem, vagy csak kis teret kaptak. A túlzott centralizált struktúra miatt elhúzódó, gyakran politikai szintre csúszó döntések, harcok vannak a támogatásokért. Túlzott szabályozás jelent meg a végrehajtás során, mert félték a szabálytalanságok elkövetésétől, ennek következtében az eredeti cél (a források megfelelő elosztása) átalakult és szabályok betartása lett a végső cél. A szabályok betartatásának következménye az lett, hogy ott is kialakult a fejlesztési forrásokért verseny, ahol nem szabadott volna ennek megtörténnie. A versenyalapú kiválasztás nagyban leterhelte az önkormányzatokat, voltak olyan fejlesztések, amelyeket végül a kormánynak kellett megvalósítania (Holczreiter et al. 2015).

„Nem álltak rendelkezésre azok a nemzeti stratégiák, amelyek lehetővé tették volna, hogy a programmenedzsment mellett átfogó stratégiai menedzsment is működjön a források hatékony és eredményes felhasználása érdekében” (Holczreiter et al. 2015 p. 15.).

A 2014-2020-as időszakban megpróbálnak változtatni a korábbi évek tapasztalatai alapján, hogy eredményesebb legyen a forrásfelhasználás és a kitűzött célok megvalósuljanak. Az eljárásrendeken megpróbálnak egyszerűsíteni központi koordinációval. A szakpolitikák végrehajtásának egyszerűsítése, az összpontosítás az eredményekre és a feltételrendszer fokozott alkalmazása a legfőbb változtatási irány. 2014 és 2020 között olyan koordinátori szervezetre van szükség, amely képes figyelemmel kísérni és kézben tartani az ütemezés előrehaladását. Ennek megfelelően, ha a vállalatok nem teljesülnek, akkor a lehívható uniós forrás csökkentése is bekövetkezhet (Holczreiter et al. 2015). Ezeken felül számos változtatást vezettek be annak érdekében, hogy eredményesebb legyen a forrásfelhasználás. Az új pályázati rendszer változásait Szabó Zsolt és szerzőtársai egy 2016-ban megjelent tanulmány keretében foglalták össze (Szabó et al. 2016). A fontosabb változások a következők:

- Egyszerűsített támogatás-típusok bevezetése (egyösszegű átalány, egységköltség, %-ban meghatározott átalányalapú finanszírozás).
- Egyszerűsített elbírálás (adott összeghatárig a fejlesztések egyszerűsített követelményei és elbírálása).
- Közsféra részére projektszelekció egyszerűsített kiválasztási eljárásrenddel.
- Pályázat során vannak előzetes és utólagos feltételek, amelyek függővé teszik a források kifizetésének nagyságát.
- Konzorciumok alakításának nagy száma (több szereplő nagyobb esély a pályázat elnyerésére megvalósítására). Ugyanakkor szigorították a konzorciumi tagok szerepvállalását, elkerülve az „álkonzorciumok létrehozását”.
- Több alap forrásaira lehet pályázni.
- Növekedik a visszatérítendő támogatások aránya.
- Többfordulós pályázatok számának emelkedése.
- Céltott támogatások.
- EU Önerő Alap támogatás az uniós forrásból megvalósuló önkormányzati fejlesztések saját forrásának kiegészítéséhez.

A 2014-2020-as időszakban a források hozzáférhetősége a kistélepülések számára adott pontban könnyebbé vált, de más téren pedig megnehezítették azt. A közsféra számára az egyszerűsített kiválasztási rendszer pozitív ha-

tású volt, ugyanakkor a pályázatok elszámolásához nagy mennyiségű dokumentációra van szükség. A visszatérítendő támogatások szinte kizárják az alacsony költségvetésű kistelepüléseket, valamint az önerő nagysága szintén negatívan érinti ezen települések pályázási eredményességét. Az előzetes és utólagos indikátoroknak való megfelelés is csökkentheti a kistelepülések pályázási hajlandóságát, vagy növelheti a feleslegesen elköltött tervezői és pályázatírói költségeket. Növelték azon pályázatok számát, ahol konzorciumi formában beadott pályázati dokumentáció esetében többletpontokat lehet szerezni, viszont mérlegelni kell a konzorcium alakításával járó negatív következményeket is.

5.2. A kistelepülések lehetőségei a 2014-2020-as időszak elején

A 2007-2013-as időszakban a kistelepülések a Vidékfejlesztési Programból tudtak Európai Uniós támogatásokhoz jutni. A pályázatok benyújtását és a nyertes pályázatok elszámolását nagyon nehezen tudták megvalósítani a bonyolult és bürokratikus rendszer miatt. A 2014-2020-as időszakban megpróbáltak könnyíteni a pályázási feltételeken elősegítve a kistelepüléseket.

A 2014-2020-as programozási időszak pályázati rendszerébe bele látva és a pályázói oldal figyelemmel kísérése több információs lehetőséget biztosított arra, hogy megvizsgáljuk a kistelepülések pályázati lehetőségeit. Mindezt segítette az is, hogy több polgármesterrel személyesen is tartva a kapcsolatot megosztották velem pályázói oldalról tapasztalataikat, észrevételeiket. Legfőképpen azt emelték ki, hogy kistelepülés és csökkenő lakosságszám miatt egyre nehezebben tudnak pályázni, még a Vidékfejlesztési Operatív Program pályázataira is. Itt meg kell említeni azt, hogy sajnos hirdettek meg olyan pályázatokat, ahol a Budapesti agglomeráció egyes településeinek – a külterületük miatt – lehetőségük nyílt a pályázásra. Ugyan ez vonatkozik egyes alföldi nagyvárosokra, ahol a tanyás külterületek miatt pályázhatnak. Ezek miatt a kisebb települések kiszorulhatnak a támogatásokból. Szinte minden pályázathoz kivétel nélkül tanulmányok, tervezési dokumentációk, hatástanulmányok készítése szükséges, amelyet a kis költségvetésük és forráshiányuk miatt nem tudnak megengedni maguknak, nincs lehetőségük a kockáztatásra. Ide tartozik az is, hogy a költségvetésük alacsony és nem teszi lehetővé a magasabb összegű önrész biztosítását. Munkaerőhiányban is szenvednek, mert nem találnak megfelelő szakembert, aki a pályázataikat benyújtaná. A 2004-2006-os időszak tapasztalatait tekintve az akkori nagyarányú elutasítás legnagyobb részét az tette ki, hogy nem feleltek meg a kiírás minden feltételének, nagyarányú volt a tartalmi hiba is. A figyelmetlenségből származó formai hibás pályázatok és a határidő elmulasztása a pályázatok

elutasításához vezetett, amely leginkább az előbb említett szakemberhiányra vezethető vissza. A pályázati írók javasolják az egyes pályázatoknál a konzorcium létrehozását, mert nagyobb eséllyel indulnak. Ennek számos hátulütője is van, amely esetleg a megvalósítást vagy a fenntartási kötelezettséget veszélyezteti. A pályázatok elbírálása során a nagyobb, komplex fejlesztést vállalók részesülhetnek előnyben, viszont mérlegelni kell, hogy az adott településnek erre biztosan szüksége van, és elegendő önerőt tud biztosítani hozzá. Ehhez kapcsolható a fenntartási időszak is, ami miatt jól megfontolt fejlesztéseket kell végrehajtani. A kisösszegű támogatások utáni nagymennyiségű elszámolási dokumentáció összeállítására a kistelepülések számára nagy megterhelést jelent.

A csökkenő népességű települések 2007-2013-as pályázati eredményeit vizsgálva egy olyan térségben, ahol nagyjából lehet tudni azt, hogy a 2014-2020-as fejlesztési időszakban egyes települések hány pályázatot fognak benyújtani. A Tabi járás 24 települése került kiválasztásra az összehasonlítás szempontjából. A 24 település mindegyikében csökken a népesség, de ennek ellenére 13 település nyújtott be pályázatot a hét év során az EU pályázati portál adatai alapján. A pályázatot benyújtó települések közül 5 esetében a településre vándorlás magas, de nem tudja ellensúlyozni a lakosságszám csökkenését. A három legnagyobb népességgel rendelkező települések adták be a legtöbb pályázatot és itt volt a legtöbb önkormányzati pályázat is. Következtetésképpen levonható, hogy minél nagyobb egy település annál több pályázat benyújtására van lehetősége. A csökkenő lakosságú településeken is vannak nyertes pályázatok, de ezek száma elenyésző. Azt is ki kell emelni, hogy a 13 településből 8 településen megvalósult pályázatok nem az önkormányzatok nyerték meg, amiből arra lehet következtetni, hogy a lakosság körében vannak aktív vállalkozások, cégek, akik a beruházásokat megvalósítják. Tehát nagyon fontos az, hogy a települések fejlődését nem csak az önkormányzatok tudják elősegíteni, hanem a településen élők is.

6. Összegzés

Lehetőséget ad a területfejlesztés, a településfejlesztés a népesedési folyamatok „befolyásolására”, de azt ki is kell tudni használni. Az Európai Unió források és egyéb hazai támogatások csak járulékos fejlesztési hatásként jelennek meg, így nem tudják a lakosságszámot érdemben befolyásolni. A kis településeknek nincs szakemberük és pénzügyi hátterük a pályázatok benyújtásához. A bürokratikus rendszer ellen nem tudnak fellépni. A pályázatok elbírálásánál pedig a komplexitást mérlegelik, és akár emiatt nem nyerhet egy jól előkészített pályázat. Egy-egy pályázathoz elkészített tanulmányok

költségét nem feltétlenül tudják a kistelepülések biztosítani, így inkább meg sem próbálják a pályázatot beadni. Vannak olyan fejlesztések, amelyeket az állam is támogat, viszont ezekből egy-egy vidéki kistelepülés kimarad, így magára hagyják a problémák megoldásával.

Az Európai Unió források nem tudnak javítani a 2014-2020-as ciklusban az alacsony és csökkenő népességszámú települések helyzetén, mert főleg a kistelepülésekről van szó, amelyek alig tudnak pályázni. A lehetőségeket sem tudják kiaknázni és nincs megfelelő anyagi és humán tőkéjük.

Felhasznált irodalom

- A Nemzeti Fejlesztés 2030-Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió-ról. In: Magyar Közlöny, 2014/1. szám. pp. 7-297.
- Andorka Rudolf (2006): Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, Budapest, pp. 233-328.
- Bajmócy Péter (2000): A kistérségek népességváltozási tendenciái Magyarországon In. Becsei József (szerk.): Társadalomföldrajzi vizsgálatok két évezred találkozásánál. IPSZILON Kiadó és Pedagógiai Szolgáltató Kft., Szeged. pp. 57-79.
- Bajmócy Péter (2007): A népességszám változás települési és megyei szintű egyenlőtlenségeinek néhány mérési lehetősége Magyarországon. In: Tér és Társadalom, 2007/1. szám. pp. 85-102.
- Holczreiter Marianna et al. (2015): Pályázatmenedzsment, NKE Szolgáltató Kft., Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal 2011 Népszámlálás Módszertani megjegyzések, fogalmak
- Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (2014)
- Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (1990-2013)
- Országos Területfejlesztési Konceptió (2005)
- Országos Területfejlesztési Konceptió háttéranyag (1997): Budapest
- Perczel György szerk. (2003): Magyarország Társadalmi-gazdasági Földrajza, Eötvös Kiadó, Budapest, pp. 147-188.
- Perger Éva (2010): Az EU kohéziós politika kormányzati irányításának magyar sajátosságai. In: Tér és Társadalom, 2010/1. szám pp. 119-136.
- Rechnitzer János szerk. (2007): Település és fejlesztés, a közszolgáltatások hatékonyságának növelése a településfejlesztésben, MENNER ÁKOS kiadó, Budapest
- Szabó Pál (2003): Regionális különbségek és regionális politika az Európai Unióban. In: Bernek et al. Az Európai Unió. Cartographia Kiadó, Budapest.
- Szabó Zsolt et al. (2016): Európai Unió Források rendszere 2014-2020, Pátria Nyomda, Budapest

Végh Zoltán szerk. (2009): A kistelepülések helyzete az Alföldön, Xerox Magyarország Kft., Budapest.

Vidékfejlesztési Operatív Program (2016)

Vörös-Torma Katalin (2016): Magyarország településeinek kedvezőtlen népessé-
dési folyamatai. In: Köztes-Európa: Társadalomtudományi folyóirat, VIII.
évf./1-2. szám pp. 5-15.

http://eupalyazatiportal.hu/nyertes_palyazatok/

<http://gazdasagfejlesztes.gov.hu/eredmenyek/eu>

https://www.mkvkok.hu/2014_2020_kozott_eu_s_forrasbol_tamogathato_fejlesztési_celok_es_forrasok

Összefoglaló

Napjainkban az Európai Unió források nagy jelentőséggel bírnak a települések életében, fejlődésében, melyek a települések jövőjét is nagymértékben befolyásolják. Hazánkban számos olyan kis település van, ahol a népességszám alacsony, és folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, valamint a település gazdaságilag nem tud munkaerőt vonzani.

A 2014-2020-as programozási ciklusban a „kistelepülések” számára több forrás is rendelkezésre áll, de a kérdés az, hogy ki tudja-e használni a lehetőségeket? Az Európai Unió források mostanáig nem javítottak a 2014-2020-as ciklusban az alacsony és csökkenő népességszámú települések helyzetén. A 2007-2013-as időszakhoz képest történtek változások, amelyek néhol könnyítették a kistelepülések pályázási lehetőségein néhol pedig megnehezítették azt. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy inkább romlott a helyzetük. A csökkenő népességű települések esetében is vannak eltérések, mert a kedvezőbb elhelyezkedésűeknek van még esélyük a fejlődésre annak ellenére, hogy a lakosságszámuk csökken. Vannak olyan települések, amelyek a perifériára kerültek, fejlődési lehetőségeik nincsenek. A Tabi járás településeinek vizsgálata is azt támasztja alá, hogy a kistelepülések a 2007-2013-as időszakban nehezen tudtak pályázni, főleg nagyobb összegű támogatásokra.

Kulcsszavak: népesség csökkenés, Európai Unió források, pályázati lehetőségek